

Socialgruppsfördelning vid självdeklarerad brottslighet

Av fil lic BIRGIT WERNER, Mariestad

I många undersökningar har man redovisat ett samband mellan låg socialgrupp, fattigdom, slum etc. å den ena sidan och brottslighet å den andra. Man har bl. a. förklarat detta samband med att inkomstskillnader leder till desperation och fattigdom till tillgrepp av nöd, med att slumområden ger större tillfällen än andra områden till kontakt med avvikande beteende, med en konfliktsituation för den som lever i ett samhälle, där ekonomisk framgång uppställs som mål, men inte själv har legala medel att nå sådan, med att arbetarpojken uppfostran ger honom problem i skolans medelklassmiljö. Osv.

Men man har också sett skillnaderna i brottslighet mellan olika samhällsgrupper som helt eller delvis skenbara. Redan i kritiken av 1930-talets Chicagoskola, som funnit skillnader i brottslingsfrekvens mellan olika stadsdelar, påpekades möjligheten av att medlemmar av mindre privilegierade grupper lättare blev upptäckta, registrerade och straffade.

Man har också sagt, att olika socialgrupper (inkomstgrupper, boende i olika väl utrustade bostadsområden) begår olika slag av brott och att de makthavande i alla samhällen har mindre tolerans mot sådana brott, som de och deras samhällsgrupp inte brukar begå, än mot brott som för dem är mera naturliga. I det västerländska samhället skulle man alltså ha mera överseende mot skattefusk än mot stöld.

I båda fallen skulle alltså risken att bli upptäckt, risken att registreras, risken att bli straffad, vara större inom mindre privilegierade samhällsgrupper, än inom andra.

Vad finner man om man istället för registrerad brottslighet undersöker självdeklarerad sådan?

I „Kriminalsociologiska teorier“¹⁾ refererar Carl-Gunnar Janson några amerikanska undersökningar av självdeklarerad brottslighet bland skolbarn. Nye och Short fann inget samband med familjens sociala status. Däremot var de lägsta samhällsskikten överrepresenterade bland omhändertagna ungdomsbrottslingar²⁾. Reiss och Rhodes däremot, som genom intervjuer fått mera ingående uppgifter om intervjupersonernas brottsliga beteende, fann ett samband mellan detta beteende och social status³⁾.

Elmhorn behandlar inte socialgrupps- eller inkomstskillnader i sin undersökning „Brottslighet bland Stockholms skolbarn en-

ligt anonymitetsskyddad enkätundersökning 1960“ (licentiatavhandling. Stockholm 1963. Stencil). Det gör inte heller Olofsson i „Självdeklarerad brottslighet bland pojkar i grundskolans årskurs 9“ (Licentiatavhandling. Stockholm 1969. Stencil).

I en tidigare artikel har redogjorts för en undersökning av självrapporterad brottslighet, som gjorts bland värnpliktiga i de fyra nordiska länderna i samband med inskrivningsförrättningarna och som benämnts „Den faktiska brottsligheten“⁴)

I enkätformuläret ingick frågor om skolbildning och yrke. I det svenska formuläret hade de följande lydelse:

- Vad har Ni för yrke?
- Vad har Ni för skolbildning?
- Har Ni fått någon annan utbildning?
- Vilket yrke har – eller hade – Er far (eller fosterfar)?
- Om Ni uppfostrats av annan än far eller fosterfar:
Hans/hennes yrke?

I sin redovisning av den norska delen av undersökningen uppger Christie/Andenaes/Skirbekk, att man inte finner något klart samband mellan brottslighet och utbildning då det gäller städerna. Inom landsbygdsdistrikten däremot är tendensen omvänd mot den väntade. Man finner där att ju högre utbildning, desto flera rapporterade brott. Man förklarar detta med att utbildning för landsbygdspojkar försiggår i tätorter.

Man har inte heller funnit någon speciell typ av brott, som har samband med en viss utbildningsgrad.

Då det gäller socialgrupp finner man en svag tendens i motsatt riktning till den väntade. Söner till tjänstemän har begått något flera brott än söner till arbetare, även om skillnaderna är små. („Profession“ = fria akademikeryrken, visar samma tal som arbetare). Lägst tal har lantbrukare⁵).

Den finska delen av undersökningen har i avseende på samband mellan socialgrupp respektive utbildning och brottslighet undersökts av Jaakkola. Det finska materialet är dock ej helt jämförbart med övriga länders eftersom underåriga ej medtagits. Dessa motsvarade i Helsingfors 30 % av årsklassen och hade i genomsnitt lägre skolbildning än övriga. Dessutom uteslöts de som bott på annan ort föregående år, alltså den mest rörliga gruppen, eller 12 % av årsklassen. Inte heller överåriga eller institutionaliserade personer medtogs.⁶)

Jaakkola finner ingen klar systematisk skillnad mellan personer med olika utbildning eller från olika socialgrupper. I fråga om vissa brott: butikssnatteri, smuggling, tillgrepp på kafé och möjligen inbrott, är tendensen istället omvänd: ju högre socialgrupp, desto flera brott. Räkna man bort vad han kallar lägre